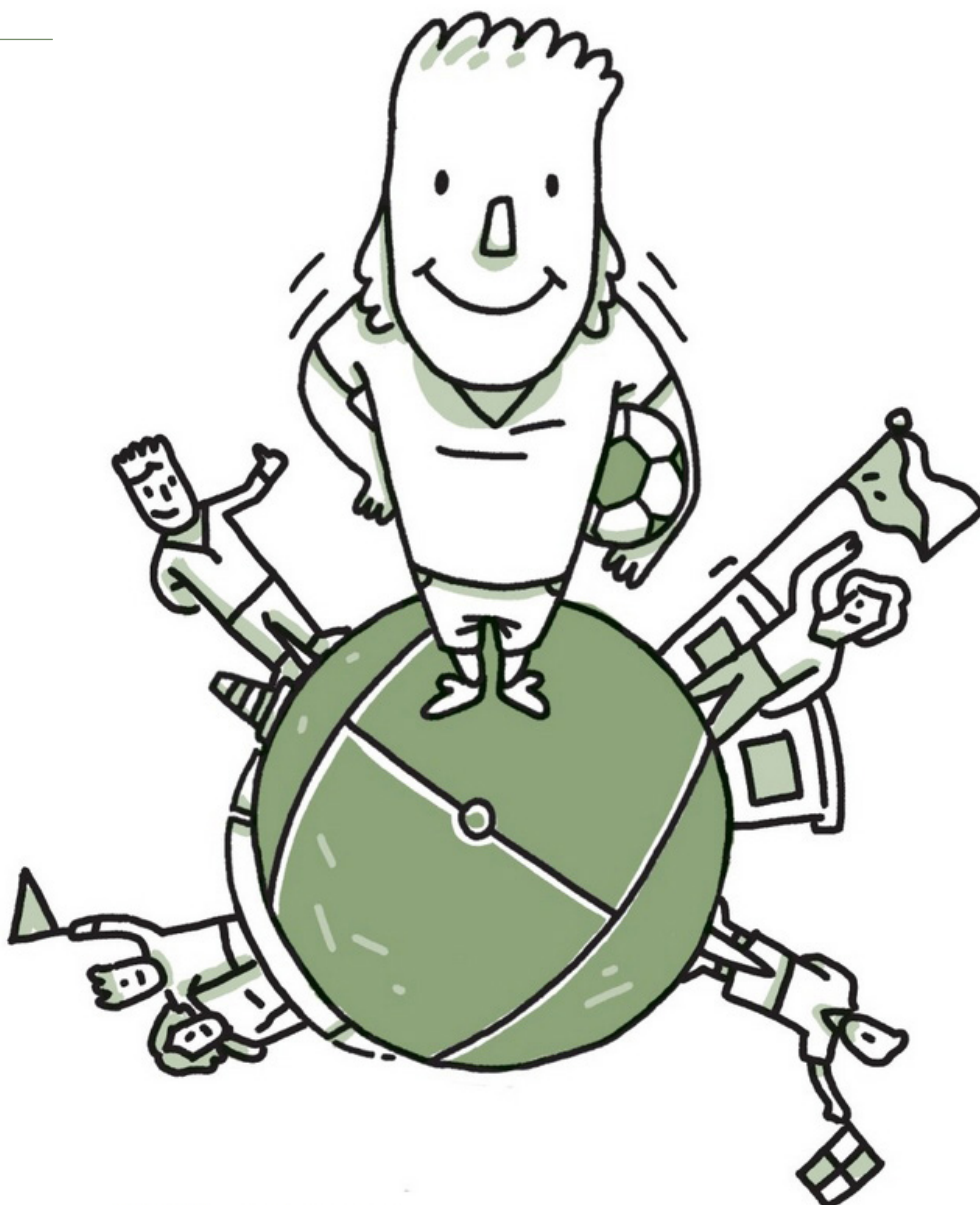

Twee *Sportgericht* nummers geleden¹ verzuchtte ik nog dat er geen boek over sportpedagogiek op de markt was. Reeds een maand later werd ik op mijn wenken bediend met de verschijning van *Een pedagogisch sportklimaat*. Eindelijk een boek dat (deels) over sportpedagogiek gaat. Mooi vormgegeven, zeer informatief en praktisch. Met een voorwoord van de directeur van de CALO en een lijst aan deskundige auteurs.

Elf gedachten bij 'Een pedagogisch sportklimaat'

Erik Hein

Figuur 1.2 Het kind centraal

In dit artikel deel ik met u elf gedachten over en naar aanleiding van het boek. En ik zeg het maar gelijk: naar mijn mening staat het kind in het boek (in woord en beeld) te centraal. Zo is op de bijgaande tekening (figuur 1.2 in het boek) met het onderschrift 'Het kind centraal' een buitenproportioneel groot kind te zien, dat wel wat lijkt op het 'dikke ik' van prof. dr. Harry Kunneman. De rest van de wereld lijkt om het kind heen te draaien. Ook de aandacht voor de zelfdeterminatie theorie, de icoachkids 'eed' en de vier inzichten van trainerschap maken de centrale positionering van het kind en diens ontwikkelingsbehoeften duidelijk. Ik proef het ook in een zin als 'vanuit het pedagogische perspectief wordt bij het stellen van doelen in een positief sportklimaat altijd vanuit het individu geredeneerd' (blz. 27). Buiten de sport zie je dit ook: steeds meer nadruk op personalistisch onderwijs en 'de lerende centraal'. Voor uw beeld: scholen zijn 'leergemeenschappen' geworden. Onderwijzers - u weet wel, die mooie mensen die een verhaal hadden - zijn 'coaches' en 'leerbegeleiders' geworden. De trainer, coach en docent zijn van 'sage on the stage' verworden tot 'guide on the side'.

1. Stel niet het kind, maar de wereld centraal

Hiermee doen we iedereen tekort en creëren we onbedoeld (wederom) een extreem: een kind (en later jongvolwassene) dat heeft geleerd dat het allemaal om hem of haar draait. Ook doen we de wereld tekort als trainers en docenten alleen maar ten dienste staan van de ontwikkeling van de sporter. De trainer en de leerstof hebben namelijk ook wat inhoudelijks te bieden, iets over te dragen, iets te zeggen. Trainers en opvoeders zijn vertegenwoordigers van 'een wereld', van bestaande (sport)tradities en gewoonten. Juist in het belang van dat kind - dat straks als vrij mens in een democratische samenleving moet leven - kan toch niet alles van jongs af aan om het kind draaien? Voortbouwend op de visie van Gert Biesta meen ik, dat een trainer/coach/docent een eigen stem heeft, met waarde(n) volle ervaringen, inzichten en oefenstof. Die misschien niet direct aansluit bij de momentane behoefte van de jonge sporter, maar die wij als cultuurdragers wel belangrijk vinden om aan te bieden. Sportpedagogiek moet niet het kind centraal stellen, maar de *relatie* tussen kind en trainer en tussen kind en wereld. Daar ligt de pedagogische opdracht voor de sporttrainer.

2. Daag kinderen uit om volwassen om te gaan met vrijheid

Voordat ik verder ga met een lofzang op de vele mooie hoofdstukken in dit boek eerst mijn grootste pijnpunt: het ontbreken van een pedagogische visie en vooral van pedagogische vragen. Het bestaansrecht van de sportpedagogiek ten opzichte van andere vakgebieden als

bewegingswetenschappen, ontwikkelingspsychologie, sociale wetenschappen, enzovoorts is reflectie op wat opvoeden in en door sport is. Dit opvoeden in en door sport draait op zijn minst om volwassen worden als doel. Maar hoe ziet dat volwassen worden er in het boek uit? Het is niet voldoende om op te schrijven dat 'sportpedagogisch handelen gericht is op het ontwikkelen van het vermogen van jeugdigen om zelfstandig keuzes te leren maken'. Opvoeden draait niet alleen om het bevorderen van de ontwikkeling van kinderen! Wat als het kind terrorist wil worden? Of zich aangetrokken voelt tot te harde fysieke acties op een sportveld? Sportpedagogiek dient mijns inziens niet te gaan om het bevorderen van de ontwikkeling *sec*, maar juist om het stellen van vragen over welke ontwikkeling wel en welke niet gewenst is! Dat mis ik in dit boek.

Het alternatief

Als je klaagt, moet je ook met een alternatief komen. Bij deze. Opvoeden in en door sport heeft als doel jonge sporters te prikkelen om volwassen sporters te worden. Volwassenheid definieer ik als het kunnen omgaan met je vrijheid in een democratische samenleving. Omgaan met je vrijheid - volwassenheid - is elke dag weer kunnen inschatten of wat ik wens ook wenselijk is voor anderen en de wereld. Daartoe moeten we als trainers onze jonge sporters uitdagen: omgaan met vrijheid. Soms door te begrenzen, soms door veel vrijheid te geven. En steeds maar weer kinderen uitlokken tot antwoorden op vragen als: wat jij nu wens, is dat ook wenselijk voor je sportmaatjes?

3. Blijf vragen stellen

Het zegt natuurlijk vooral iets over mijn (wellicht te hoog gespannen) verwachtingen, maar in het boek kom ik geen kritische sportpedagogische vragen tegen. Wat zijn bijvoorbeeld de pedagogische voor- en nadelen van wedstrijd sport? Wat betekent de toenemende digitalisering en (sociale) medialisering voor sporters? Is het gewenst sport te zien als instrument voor gezondheid? Is topsport pedagogisch verantwoord? Is de toenemende cultuur van meten en monitoring van jonge sporters (met behulp van wearables, trackers, etc.) een vloek of een zegen? Gewoon hele actuele sportpedagogische vragen. Ik hoop dat u ze wel stelt.

4. ALO's, let op je pedagogische taak!

Op pagina 32 staat dat er ook en zelfs op de Academies voor Lichamelijke Opvoeding meer oog is voor vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheden dan voor pedagogische bekwaamheden. Ik kan dit noch bevestigen, noch ontkennen, maar je mag van ALO's toch in ieder geval vooral pedagogische bekwaamheid verwachten? Eerlijk gezegd ben ik ook benieuwd naar de feitelijke onderbouwing van deze uitspraak.

5. Training geven met de vier inzichten

In paragraaf 3.4 worden vier inzichten voor trainers besproken: structureren, stimuleren, individueel aandacht geven en regie overdragen. Een elegant, goed en zeer overdraagbaar houvast voor trainers. Vooral de uitwerking naar concrete handelingstips is een goudmijn. Bij structureren valt het me op dat er haast verdedigd wordt waarom het nodig is. En dat het vooral ook dient om juist ruimte en vrijheid te creëren. Ook wordt benadrukt dat we 'samen' afspraken maken, dat iedereen een stem heeft. Ik zou willen toevoegen dat dit soms ook even niet zo hoeft te zijn: dat je als ouder/trainer/docent af en toe zegt: dit gaan we nu gewoon doen. Niet iedereen hoeft altijd en overal iets van te vinden. Structureren is naast 'ruimte creëren' ook een pedagogische interventie om het kind te confronteren met 'grenzen'. Om, in de woorden van Biesta, het 'realiteitsprincipe' in te brengen. Het inzicht 'structureren' wordt mooi en toepasbaar samengevat in de woorden uitspreken, afspreken en aanspreken.

6. Zo ga je om met dilemma's

Ik dacht even dat pedagogisch handelen zonder dilemma's zou zijn als je de regels maar toepast. Maar op pagina 73 komen gelukkig de dilemma's en schijnbare tegenstellingen aan de orde. Zoals hoe je omgaat met structuur versus vrijheid geven, plezier versus veel oefenen om beter te worden. Er worden heldere en inspirerende tips gegeven om dit in een ander licht te zien. De 'man in the mirror' oefening vind ik een geweldige werk-/leervorm, die trainers veel kan bieden.

7. Zo geef je goede complimenten

Op bladzijde 70 en 71 een zeer heldere samenvatting van wat 'goede complimenten' zijn. Ook de verwijzing naar de online cursus 'een beetje opvoeder' van de Academie voor Sportkader (ASK) maakt het een levendige, leerzame tekst.

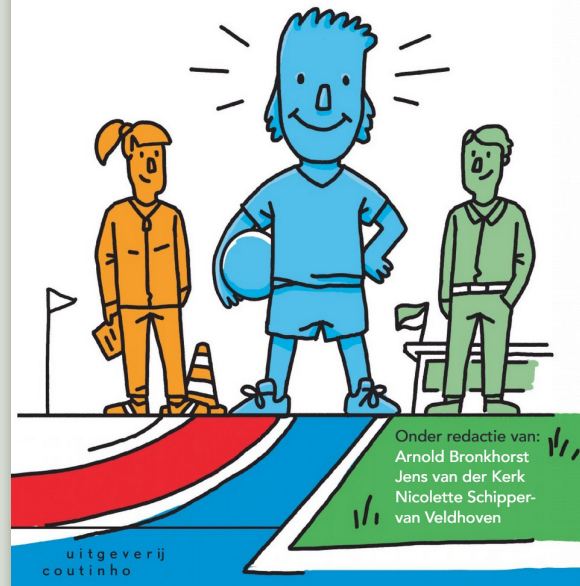
8. Creëer een 'caring' klimaat

Mijn favoriet is hoofdstuk 4, over 'caring climate en zelfreflectie'. In een sportteam heerst een caring klimaat als de sporters zich in sociaal opzicht uitgenodigd voelen en zich veilig, ondersteund, gewaardeerd en gerespecteerd voelen (blz. 83). Zo'n klimaat heeft een positief effect op sportplezier en duurzame participatie. Maar waar ik het meest warm van wordt, zijn de belangrijke trainer-competenties die de auteurs noemen voor de totstandkoming van zo'n caring klimaat: perspectief nemen en zelfreflectie!

Dit sluit geweldig aan bij de onderwijstraditie van 'pedagogische tact' en het werk van de stichting NIVOZ (Neder-

Een pedagogisch sportklimaat

Het realiseren van een positieve clubcultuur

Arnold Bronkhorst, Jens van der Kerk & Nicolette Schipper-van Veldhoven (redactie)

Een pedagogisch sportklimaat

Het realiseren van een positieve clubcultuur

272 pagina's

€ 29,50

ISBN 978 90 469 0644 6 / 978 90 469 6745 4 (e-book)

Uitgeverij Coutinho (Bussum)

lands Instituut voor Onderwijs en Opvoedzaken). Perspectief nemen betekent in de huid kruipen van de sporter en de situatie eens door zijn/haar ogen bekijken. En je daarbij dus bewust zijn van je eigen perspectief (je eigen waarden, opvattingen, enzovoorts als trainer) en deze even kunnen parkeren. Het gaat om het constant schakelen tussen dit eigen perspectief en dat van de ander (sporter/student/kind). Een cruciale vaardigheid, niet altijd makkelijk toe te passen. Zeker niet in emotioneel beladen pedagogische situaties, zoals de klassieke 'lastige leerling/sporter die maar niet wil luisteren en het bloed onder je nagels wegzuigt'. Dit kunnen schakelen tussen perspectieven wordt in andere stromingen ook wel pedagogische sensitiviteit genoemd. De X-factor van de goede docent/trainer!

9. Gebruik het 5G-model

In paragraaf 4.5 wordt het G-model aangeboden. Een enorm waardevolle toevoeging aan de gereedheidskist van de sporttrainer. Aan de hand van de 5 G's (gebeurtenis - gedachten - gevoel - gedrag - gevolgen) kan de trainer reflecteren op zowel zijn eigen gedrag als dat van de sporter. Ook kunnen niet helpende en disfunctionele gedachten opgespoord worden, met als doel deze om te zetten in meer functionele gedachten, gevoelens en gedrag. Het G-model is een belangrijk onderdeel van de cognitieve gedrags-therapie en voert terug naar de Griekse wijsgeer Epictetus, die meende dat het 'niet de problemen zelf zijn die het ons zo moeilijk maken, maar de manier waarop we tegen deze problemen aankijken'.

ACT

Voor de psychologen, mentale trainers en andere geïnteresseerden onder ons is het wellicht waardevol erop te wijzen, dat er met betrekking tot de 5 G's en mogelijke interventies een alternatieve benadering in opkomst is. Deze benadering vindt ook steeds meer grond in de sport en staat bekend als Acceptance and Commitment Therapy (ACT). ACT kijkt niet naar de inhoud van gedachten, maar richt zich op de manier waarop iemand ermee omgaat. Waar cognitieve gedragstherapie met het 5G model inzoomt op gedachten, leert ACT mensen juist om uit te zoomen. Sportpsychologe Berber van de Berg schreef er in *Sportgericht* al eerder een artikel² over.

10. Voor als je het niet meer weet!

Een zeer herkenbare paragraaf: hoe vaak sta je als opvoeder/trainer/docent niet met 'de bek vol tanden'? Je weet gewoon niet wat je op dat moment moet doen ... en soms doe je dan ook letterlijk niks. Wat ook een vorm van handelen is natuurlijk. In de paragraaf worden vier oorzaken van deze 'handelingsverlegenheid' besproken:

- onduidelijkheid over de signalen van sporters;
- gebrek aan kennis en ervaring;
- gevoelens van onveiligheid (de trainer durft niet pedagogisch op te treden);
- onduidelijkheid over verantwoordelijkheid (Wie grijpt er bijvoorbeeld in bij discriminerende opmerkingen? De trainer? De vereniging?).

In de rest van het hoofdstuk wordt kennis aangereikt over de herkomst en oorzaken van de verschillen tussen sporters, waaronder de morele ontwikkeling van sporters en interculturele communicatie.

11. Zo ga je om met ouders!

In veel boeken is dit vaak een saai onderwerp, met veel herhaling. Maar dit is anders! Zowel inhoud als vormgeving maken het een prettig leesbaar en vooral informatief en praktisch hoofdstuk. Schreeuwen vanaf de zijlijn maakt inderdaad meer kapot dan je lief is. Op een zeer praktische en leerzame manier worden drie rollen van positieve ouderbetrokkenheid besproken: verzorger, vertaler en rolmodel. Paragraaf 9.4 over omgaan met ouders op de club is zeer praktisch en ga ik zeker toepassen in de opleiding van sporttrainers en sportverenigingen.

Tot slot

Er staat nog zoveel meer in dit mooie boek. Niet te vergeten de mooie infographics. Bijvoorbeeld op pagina 51: een geweldige illustratie van de ontwikkeling van het thema sportiviteit en respect in de laatste decennia. Applaus aan de vormgever, maar zeker ook aan de auteurs voor het samenvatten van de geschiedenis van sociale veiligheid in de sport.

Conclusie

Ik ben blij met dit boek, wat mij betreft is het verplichte kost voor jeugdtrainers. Voor de complete inhoudsopgave en vrijblijvend bladeren door de eerste 39 pagina's kun je terecht op de website³ van de uitgeverij.

Over de auteur

Erik Hein (1970) is vaste medewerker van *Sportgericht*. Hij is bewegingswetenschapper, geregistreerd epidemioloog en psycholoog (i.o.) en heeft jarenlange ervaring als docent op het MBO Sport en Bewegen, bij de Nationale Politie en binnen vele vechtsport-, weerbaarheid-, fitness- en personal trainer opleidingen. Onlangs verschenen er drie boeken van zijn hand: *Handboek kickbokstrainer* (BlackBoxPublishers), *De kick van kickboksen: kickboksen in het onderwijs* en *BOKSFIT* (beide bij ArkoSports Media).

1. Hein E (2018). Sportpedagogiek. Van 'hoe' naar 'waartoe'. *Sportgericht*, 72 (5), 2-7.

2. Berg B van den (2016). Gedachtentraining ... maar dan anders. Van controledrang naar acceptatie. *Sportgericht*, 71 (2), 12-18.

3. <https://uitgeverij-coutinho.cld.bz/9789046906446/40/>